

TRAIAN PARVA SĂȘARMAN

POVESTIRI SOMEȘENE

ANTOLOGIE DE PROZĂ SCURTĂ

*Prefață de
Ovidiu Pecican*

EDITURA CARMINIS
2018

CUPRINS

Prefață	5
---------------	---

LA BĂRĂCIUNI (2005, 2011)	9
--	---

<i>Pecu</i>	9
<i>Indescu</i>	14
<i>Sandu lu' Pavăl</i>	25
<i>Piticu</i>	32
<i>La Bărăciuni</i>	36
<i>Buhuța</i>	40
<i>Gruia</i>	44
<i>Argata</i>	49
<i>Vâscălan</i>	53

LUNTREA (2006)	57
-----------------------------	----

<i>Spiritul satului</i>	57
<i>Luntrea</i>	59

RÂPA (2008)	103
--------------------------	-----

LUNCA (2009)	147
---------------------------	-----

<i>George-a Docii</i>	147
<i>Tâna Floare</i>	171

<i>Mădălina</i>	178
<i>Gabor și Tereza</i>	190
<i>Hojdea</i>	198
<i>În loc de încheiere</i>	202

PESTE APE (2015)	205
-------------------------------	-----

<i>Țârel</i>	205
<i>Baba Victoria Principală</i>	224
<i>Ceterașu</i>	230
<i>Ciorbu</i>	236
<i>Găbel</i>	247
<i>Mâșu</i>	253

INEDITE	261
----------------------	-----

<i>Dobaș</i>	261
<i>Bilțu</i>	273

<i>Aprecieri critice</i>	277
<i>Glosar</i>	282

LA BĂRĂCIUNI

(2005, 2011)

PECU

„Tren cursă de persoane 5442 intră în stație la linia 3. Vine din direcția est și va pleca peste un minut spre...”

– Care-i tromfu', mă Pecuț?

– Roșu, iștenu' lui, uitucule, ți-am mai spus o dată.

– Iar a întârziat o juma' de ceas. Bată-l puterea sovietică de ghezăș! Tot așa-i la casa asta.

– Scoate crăița, Pecule! Așa. Avem șase zeci și-am scăpat de cărți. Pecuț, n-am ce-ți face. Ești slugă. Ia freacă filcăii până se schimbă banii. Ce bine-i să fii șef. Mână mai departe dom' mecanic!

Așa îl știu pe Pecu. Nici urât, nici frumos, nici bătrân, nici tânăr, nici mic, nici înalt, chel și trist. Cheferist de lopată. Lucra de douăzeci de ani pe aceeași linie: Dej Călători – Triaj – Beclean pe Someș – Năsăud – Ilva Mică. Așază mereu pietrele între cele două linii paralele. Fusesse slugă pe vremuri. A ajuns cheferist cu permis de douăsprezece drumuri pe an. Gratuit. Nu le face. N-are unde merge și când îl întreabă vreunul de n-a fost în concediu surâde trist: „N-am timp.” Și face gestul numărării banilor.

În concediu și-n „libere” muncește la casă. Visul vieții lui. Are spre capătul satului o grădină mică, la drum. Și a început cu ani în urmă o casă.

E vorbă „Să nu te blesteme nimeni, numa' să-ți faci casă.” Câte nu trebuie omului la casă!... Acte, cărămizi, uși și ferestre, cuie, bani, țiglă, scânduri. Poate o reuși. Are vreme. Mai are abonament plătit la stat. Îi place să răspundă cu mândrie controlorului „orden”. Adică el om cu răspundere. Dacă are orden. Nu? Mai are dreptul să se îmbete cu colegii o dată pe lună. La leafă. Și cu șefu'. Eventual. Da' șefu' n-are niciodată timp. Că de aia e șef și nu boactăr. Păi, da, se pune de acord Pecu cu Pipa, admitând amândoi că „șefu'-i șef și-n șant”.

Asta e politica. Între două ture de filcăi mai leagă o vorbă. Despre unele, despre altele. Despre pâine, luntre ori bani. Uneori, americanii. Alteori, fotbalul. Câteodată slujba.

– Apropo, zice un conductor șmecheros, măi flăcăi, voi știți bancul cu slujba?

– Nu prea, se miră ceilalți, ce-o fi căutând slujba în bancuri și pentru o clipă se face liniște în compartiment.

Groșan, care-i slugă, amestecă tacticos cărțile.

– Păi, să-l zic? Întreabă cam nesigur acela.

– Păi, cântă-l, mă, odată, că suntem aproape de Triaj și mai avem puțin timp.

– Păi, întreabă cu o notă de superioritate în glas băncurosul, voi știți mă, ce neam de oameni sunt cei mai credincioși din lumea asta?

Cheferiștii se miră, își pun întrebări, neștiind unde vrea să bată șmecherosul, apoi clatină negativ din cap.

– Păi, românii, măi tovarăși.

Ceilalți se miră, încă nepricepând poanta.

– Mă, da' voi știți de ce?

Capetele pleșuve și puțin ninse neagă.

– Păi, mă, nu merg românii dimineața la slujbă, nu ajună ei la amiază și n-aprind seara lumânări?!...

Cheferiștii râd strașnic. Bun bancul. Adevărat că doar ei mai toți renunțaseră la coasă și la plug, lăsară dracului colectivul și căutară slujbe prin cele șantiere. Asta era epoca. Un impiecat mai școlit îi zicea chiar „iepoca”. Și apoi uleiul și zahărul, ba chiar și pita erau pe rație. Ca-n război, Doamne ferește! Deși pe toate gardurile și fabricile scria mare cu litere roșii: „Pace” ori „Dezarmare – pace” ori „Ceaușescu – Pace.” Unii chiar văzuseră într-o dimineață pe gardul de beton din spatele gării Triaj, așa, mai la întuneric, un șmecher adevărat scrisese un „dă-ne,” clar cele două cuvinte așa ieșise: „Ceaușescu, dă-ne pace!”. De fapt, ei nu-l văzură pe acela scriind, ci niște milițieni chinându-se să șteargă înscrisul. Dacă nu prea era lumină!... Și-apoi chiar că aveau dreptate cu lumânările, că, naiba mai știe de ce, seară de seară se lua curentu'... Și-apoi banii?

– Ai auzit, mă Bulă, că nu i se mai zice „salar”?

– Da' cum mă?

– Retribuție. Așa a zis șefu'! Retribuție, mă Groșane. Pecu mai avea pe „inventar” (pe lângă inventar, ordin de servicii și salopetă) o nevastă. Grasă și arțăgoasă, care îi lua banii și-i lăsa o sută. Pentru băută cu monopol de leafă și pentru țigări. Îi plac Mărășeștii. Le mai zice „cuie”. Cuie de copârșau.

Și trei copii. Asta e viața lui. Dimineața, la 5, se trezește și grăbește luntrea să prindă trenul. Apoi muncește. Adică, la slujbă, așază pietre ori sârme de-a lungul șinelor. Uneori de-a latul. De la Dej la Ilva. Și invers. La 3 se spală și așteaptă cursa de 15,45 (aude el pe cei care nu-s cheferiști că zic trei patruș'cinci). Da' el știe că nu-i corect. La C.F.R. se spune cinsprezece și patruzeci și cinci. Clar. Așa se zice. Așa zice și șefu'. Apoi așteaptă să plece acasă.

Pecu. A lui poreclă era una deosebită. Mai avea un suflet ales. Lucrând prin șantierul cheferului, în vremuri de cartele și raționalizări avea drept „să scoată pita”. Că doară el avea „orden și cartelă”. Pe-atunci pita se dădea la PEC. Cu trei ori cu cinci lei. După culoare. Și unii dintre săteni vorbeau cu el să le aducă pită. Aducea pâine de la un Pec din Triaj. Devenise un fel de Pec ambulant. Și astăzi Pec, mâine Pec, poimâine Pec. Și Pecu i-a rămas numele. Purta mai mereu o raniță, ori un fel de desagă cu care căra de la luntre și apoi în sat cinci-șase sau chiar zece pâini. Pentru Lodovica, Arșanica, Paraștiva, Rozalia, Marea ori Ana. Atâta putea, atâta făcea. Sufletul lui pendula undeva între pită și mănăstire. Nu umbla ca alții în sfârnărie, după câștig. Celor ce n-aveau și-i cereau, pe cât putea căra, le aducea pită.

Are și el un hobby. Cărțile ungurești. Știe șasezeci și șase, douăzeci și unu, dar tot parcă mai dragi i-s filcăii. Mai ales cel de ghindă. Da' nu prea are noroc cu el. Tromfu' lui e mereu roșu. Iștenu' lui. Roșu, mă Groșane.

Visează uneori să aibă bani. Și să joace. Și să câștige. Nu bani. Doamne ferește. Pecu și ai lui joacă de dragul jocului. Când pierde e trist, când câștigă parcă se bucură. Și gara Triaj. Se urcă în tren cu cărțile împărțite și jocul continuă și în somn și când mănâncă și când trece Someșu' cu luntrea. Cam atât. Știe când e coadă la rație, știe când nu se găsește pâine semi. Da' e bună și aia neagră. Știe la fel când întârzie trenurile. Că de-aia e cheferist. Știe să-l asculte pe șefu'. De el râdea cine avea nevoie. Mai ales navetiștii. Foștii mei colegi. Și Pecu nu se supăra. Bine. No, tare bine.

– Care-i tromfu', Pecule?

– Roșu, mă. Iștenu' lui. Tu știi că n-am noroc la roșu.

Ți-am mai spus o dată. Roșu' mă.

– Scoate tuzu', Pecule! Scoate tot!

El mai are o lumină. De Sfântă Mărie la Mănăstire. La Nicula. Merge pe jos și vine pe jos. Se zice că după șapte drumuri ți se iartă un păcat. Cale de 42 km. Știu că îl iubește pe

Dumnezeu. Și merge și cântă. Din toți cei care trec el n-are glas, dar cântă. Îi place o cântare anume: „Veniți la mine toții/ Veniți că mamă vă sunt eu/ Și Tatăl vostru Dumnezeu,/ Veniți la mine, veniți.” El nu l-a prea cunoscut pe tatăl lui. Fusesse orfan și cântă. Mai zice câte unul: „Taci odată, mă Oaie, tu nu vezi că n-ai voce?” Răstit. Tace pentru un timp. E ca un copil prins asupra unei fapte rușinoase. Aburcă desaga cu merinde în spate. Grumazul lui e aplecat și asudat. Văd în închrâncenarea lui un edecar. Uită dojana. Iar cântă.

Ce să facă săracu', dacă tromfu' lui e roșu? Am mai zis o dată. Asta e sărbătoarea lui.

A doua zi iar de la capăt:

Luntrea, șefu', pietrele – gara, controloru' – leafa, trenu' și tromfu'.

Roșu. Iștenu' lui. Roșu, mă Groșane.

Și înainte de Sfântă Mărie cu vreo două luni șefu' l-a scos la pensie.

L-a trimis acasă cu permis de 12 călătorii pe an. De-o avea timp? Și cu salopetă nouă și cu două mii pe lună.

Da' fără ordin.

Și s-a schimbat tromfu' în verde.

N-a apucat să mai meargă la Mănăstire la Nicula. Pe jos și cântând. Țin minte că își dorea să-i pună cu el o pereche de cărți ungurești. În copârșău. Da' noi. Că el nu prea avusese. Jucase toată viața cu cărțile altora. Dacă tromfu' era roșu. Iștenu' lui de roșu.

– ... și iartă și odihnește Doamne, în loc luminat, în loc cu verdeață, în loc de odihnă, de unde a fugit toată durerea, pe robul tău, pe...

Atunci am aflat că, de fapt, în acte îl chema Vasile.

Vasile Roșu. Iștenu' mamii ei de viață.

„Tren cursă de persoane pleacă în direcția Triaj. „Vă rugăm să... și vă dorim...”

INDESCU

Scriitorului Gavril Maria Mureșan

Dintr-odată, după venirea comuniștilor la putere, începând cu anii patruzeci și șapte, patruzeci și opt au început schimbările. Vechii șefi au fost pur și simplu dați afară ori, în cele mai multe cazuri, arestați și duși pe mai mulți ani ori pe viață la pușcărie. Nume de localități noi sau necunoscute se vânturau sumbre prin sate și prin orașe, prevestind mai nimic bun: Gherla, Sighet, Aiud, Periprava, Poarta Albă, Jilava, Pitești, Văcărești.

Satul mocnea în așteptări. Peste Someș, la Cristur, unii mai îndrăzneți, cam comuniști, făcuseră deja întovărire, apoi chiar colectiv. Pe la noi oamenii cumpărau pământ, refuzând să creadă că va putea trece vreodată colectivul pe sub râpă.

Într-adevăr, râpa era mare, iar Someșul rodea mânios la poalele ei, de numai vara puteau trece carele cu fân adus de pe Valea Viilor, din Nedeiba ori din Hidișa, pe un drum meag abia agățat pe buza Râpei, drum care ținea doar o secetă, între două ploi. Astfel ușor se prăvălea la vale direct

în Someș (și, sub Râpă, Someșul avea trei-patru metri adâncime), uneori cu carele cu fân cu tot sau cu sacii de măcină aduși de la moara cea mare din Beclean.

Dacă n-avea cum să treacă colectivul pe sub Râpă, în schimb mai lesne puteau să treacă activiștii pe deasupra Râpei, prin pădure, chiar dacă se înglodau în pământ. Dacă partidul le trasa sarcină, făceau întru totul pe voia partidului.

Astfel în sat soseau zorii roșii ai altor vremuri. Încet-încet cămașa albă, clopu', cioarecii și cureaua lată de piele erau înlocuite cu salopete și pufoaice căcăanii, semn de nouă orânduială.

În Măluț se mai putea intra trecând Someșul cu luntrea. Groșan, Capra ori Dobaș erau luntrași. Pentru un leu treceau un om dintr-o parte în alta a râului. De pildă, de pe malul stâng pe malul drept. Pe atunci. Ori de pe cel drept pe stânga. Și tot așa. Oamenii treceau mereu. Unii mai tineri ori mai săraci își căutau de lucru la cheferu sau la șantier și făceau naveta cu trenu' la Dej, Beclean, Gherla, Triaj ori chiar la Bistrița. Și dimineața și seara treceau Someșul cu luntrea.

– Noroc, Groșane, mere luntrea? – mai întreabă câte unul în semn de binețe.

– Mere ca untu' dacă tragi ca mutu'.

– Da' ceva domni mai treci peste apă, luntrașule?

– Numa' tovarăși, Lazăre, că domnii-s la pușcărie.

Acesta era bancul acelor vremuri. Lumea se tovarășea că, într-adevăr (și aici Groșan avea dreptate), domnii, cu sau fără voia lor, erau zvârliți în pușcărie, cine dracu i-a pus să se facă domni, gândea Groșan? În vreme ce suga lacom ultimele fumuri de mărășească lipită ca marca de scrisoare în colțul gurii, și asta înainte de a zvârli chiștocu', cu mare precizie, în apă, cât mai departe de luntre. Că pe vremea aceea luntrea era de lemn și nu se poate ști niciodată ce se poate întâmpla de te joci cu focul.